

Izolacja osadzonych

*Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego,
opublikowany w 2011*

Wstęp

53. Pozbawienie wolności w warunkach izolacyjnych można znaleźć w takiej, czy innej formie w każdym systemie więziennym. CPT zawsze zwracał szczególną uwagę na więźniów pozbawionych wolności w pojedynczych celach, ponieważ może to mieć skrajnie niszczący skutek dla ich zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego¹.

Ten szkodliwy wpływ może być natychmiastowy i wzrasta w zależności od tego, jak długo środek izolacyjny jest stosowany i jak długo jest stosowany na czas nieokreślony. Najbardziej znaczącym wskaźnikiem szkody, jaką może wyrządzić osadzenie w warunkach izolacyjnych jest znacząco wyższy odsetek samobójstw wśród więźniów, wobec których jest ono stosowane, niż wśród ogółu populacji więziennej. Jasne jest zatem, że samo w sobie osadzenie w warunkach izolacyjnych potencjalnie budzi wątpliwości w związku z zakazem tortur i niehumanitarnego, czy poniżającego traktowania. Dodatkowo, może ono stwarzać okazję do umyślnego złego traktowania więźniów znajdujących się z daleka od uwagi innych więźniów i pracowników więzienia. Pozbawienie wolności w warunkach izolacyjnych znajduje się zatem w centrum zainteresowania CPT i w trakcie każdej z wizyt jego delegacje rozmawiają z odizolowanymi więźniami w celu sprawdzenia warunków ich osadzenia i jak są traktowani oraz procedur, według których zapadają decyzje o osadzeniu w warunkach izolacyjnych, kontrolując je. W niniejszym dziale Sprawozdania Ogólnego, CPT ustanawia kryteria, którymi się posługuje oceniając pozbawienie wolności w warunkach izolacyjnych. Komitet wierzy, że jeśli te kryteria są przestrzegane, powinno być możliwe ograniczenie osadzenia w warunkach izolacyjnych do absolutnego minimum, tak aby zapewnić, że jeśli jest ono stosowane, to na najkrótszy niezbędny czas, by uczynić każdy z reżimów izolacyjnego osadzenia tak pozytywnym, jak to tylko możliwe i zagwarantować, że istnieją procedury pozwalające na użycie tego środka, tylko wtedy, gdy jest to w pełni uzasadnione.

54. CPT rozumie termin „pozbawienie wolności w warunkach izolacyjnych”, jako oznaczające jakiegokolwiek osadzenie więźnia w izolacji od współwięźniów, np. w rezultacie decyzji sądu, jako zastosowanie sankcji dyscyplinarnej nałożonej w ramach systemu więziennego, jako zapobiegawczy środek administracyjny, czy dla ochrony danego więźnia. Więzień, wobec którego stosuje się taki środek jest z reguły osadzany samotnie, choć w niektórych państwach może być osadzony wspólnie z jednym lub dwoma więźniami i ten dział Sprawozdania ma zastosowanie na równi do obu tych sytuacji.

¹ Badania w tej kwestii zostały podsumowane w książce Sharon Shalev „Wybór tekstów o pozbawieniu wolności w pojedynczej celi” (Mannheim Centre for Criminology, Londyn, 2008), dostępnej na stronie internetowej www.solitaryconfinement.org.

Bardziej szczegółowo, jeśli chodzi o osadzanie w warunkach izolacyjnych nieletnich, CPT ma szczególnie silne zastrzeżenia do praktyki, wobec której, należy się odnieść do komentarzy Komitetu poczynionych w jego 18. Sprawozdaniu Ogólnym.²

Niniejszy dział nie ma zastosowania do osadzania w warunkach izolacyjnych więźniów z powodów medycznych, ponieważ podstawy stosowania tego środka są całkowicie odmiennej natury.

Zasady

55. Osadzenie w warunkach izolacyjnych jeszcze bardziej ogranicza prawa osób pozbawionych wolności, których prawa i tak są już wysoce ograniczone. Te dodatkowe restrykcje nie są nieodłącznym elementem faktu pozbawienia wolności i dlatego muszą być odrębnie uzasadnione. W celu sprawdzenia, czy zastosowanie jakiegokolwiek środka jest uzasadnione, właściwe jest zastosowanie tradycyjnych zasad zapisanych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i rozwiniętych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Testy te podsumowuje prosty mnemoniczny PLANN.

(a) Proporcjonalność: jakiegokolwiek dalsze ograniczenie praw osoby osadzonej musi być powiązane z faktyczną lub potencjalną szkodą, jaką osadzony/osadzona spowodował/spowodowała lub spowoduje swoim działaniem (lub potencjalna szkoda na jaką jest narażony/narażona) w miejscu, osadzenia. Ponieważ osadzenie w warunkach izolacyjnych jest poważnym ograniczeniem praw więźnia, które niesie ze sobą nieodłączne ryzyko dla więźnia, poziom faktycznej, czy potencjalnej szkody musi być co najmniej tak samo poważny i wyjątkowo nadający się do zażegnania dzięki zastosowaniu tego środka. Jest to odzwierciedlone np. w większości krajów, w których stosuje się pozbawianie wolności w warunkach izolacyjnych jako sankcję jedynie za najpoważniejsze przestępstwa dyscyplinarne, jednak niniejsza zasada musi być respektowana przy każdym użyciu tego środka. Im dłużej środek jest stosowany, tym silniejszy musi być powód dla jego zastosowania i tym więcej należy zrobić, by zapewnić, że osiągnie się zamierzony cel.

(b) Legalność: dla każdego rodzaju osadzenia w warunkach izolacyjnych muszą istnieć odpowiednie przepisy prawne, które muszą być rozsądne. Muszą być one zakomunikowane w wyczerpujący sposób każdemu, wobec kogo mogą zostać zastosowane. Prawo powinno precyzyjnie określać okoliczności, w jakich każda forma osadzenia w warunkach izolacyjnych może być nałożona, osoby, które mogą je stosować, procedury, których te osoby muszą przestrzegać, prawo osadzonego do składania oświadczeń w ramach postępowania, wymóg podania osadzonemu możliwie najpełniejszego uzasadnienia decyzji (zrozumiałe jest, że w pewnych sprawach rozsądnie uzasadnione jest powstrzymanie się od podawania szczegółów w kwestiach związanych z bezpieczeństwem, bądź w celu ochrony interesów osób trzecich), częstotliwość i procedurę kontroli decyzji oraz procedury odwoławcze od tych decyzji. Prawo powinno określać reżim stosowania każdego rodzaju osadzenia w warunkach izolacyjnych, a każdy reżim powinien być wyraźnie odróżniony od innych.

(c) Odpowiedzialność: należy zachować pełną dokumentację obejmującą wszystkie decyzje o zastosowaniu izolacyjnego osadzenia i kontrolę tych decyzji. Akta te powinny ewidencjonować wszystkie czynniki, które zostały wzięte pod uwagę i informacje, na których były oparte. Powinny istnieć także akta obejmujące zgodę więźnia lub też jego odmowę do współpracy w procesie decyzyjnym. Ponadto należy zachować pełne akta wszystkich relacji z pracownikami więzienia z okresu, w którym więzień był osadzony w warunkach izolacyjnych, w tym prób ze strony pracowników nawiązywania kontaktu z więźniem i reakcji więźnia.

² Zobacz CPT/Inf (2008) 25, punkt 26.

(d) Konieczność: zasada, że dozwolone są jedynie ograniczenia konieczne ze względu na bezpieczeństwo i prawidłowe wykonanie kary pozbawienia wolności oraz wymogi wymiaru sprawiedliwości odnosi się w równym stopniu do więźniów osadzonych w warunkach izolacyjnych. Zatem w trakcie przebywania więźnia w pojedynczej celi nie należy np. automatycznie pozbawiać go prawa do wizyt, rozmów telefonicznych i korespondencji, ani dostępu do zasobów zwykle dostępnych dla więźniów (takich, jak materiały do czytania). Reżim powinien też być na tyle elastyczny, by zezwalał na złagodzenie jakiejkolwiek restrykcji, która nie jest konieczna w danej sprawie.

(e) Niedyskryminacja: podczas podejmowania decyzji o zastosowaniu pozbawienia wolności w warunkach izolacyjnych należy wziąć pod uwagę nie tylko wszystkie kwestie właściwe w danej sprawie, ale należy też zadbać o to, by zapewnić, że kwestie niewłaściwe w danej sprawie, nie będą brane pod uwagę. Władze powinny monitorować stosowanie wszelkich form osadzenia w warunkach izolacyjnych, aby zapewnić, że nie jest ono stosowane wobec danego więźnia, czy też określonej grupy więźniów w sposób nieproporcjonalny, bez obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia.

Typy osadzenia w warunkach izolacyjnych oraz ich prawowitość

56. Istnieją cztery główne sytuacje, w których pozbawienie wolności w warunkach izolacyjnych jest stosowane. Każda z nich ma swoje własne racjonalne uzasadnienie i każda z nich powinna być rozpatrywana w odmienny sposób:

(a) *Osadzenie w warunkach izolacyjnych w wyniku decyzji sądu*

W większości państw sądy mają uprawnienie do zarządzenia, by osoba tymczasowo pozbawiona wolności (tj. umieszczona w areszcie tymczasowym) była na pewien czas osadzona w warunkach izolacyjnych w interesie śledztwa. Ponadto w niektórych krajach okres pozbawienia wolności w warunkach izolacyjnych staje się automatycznie częścią niektórych kar przewidzianych przez prawo lub może być zaliczony na poczet kary przez sąd.

W stosunku do osadzenia w warunkach izolacyjnych zarządzonego przez sąd jako elementu warunków pozbawienia wolności, bezsprzeczne jest, że może istnieć uzasadnienie, w danej sprawie oraz oparte na wystarczających dowodach, do trzymania osadzonego w izolacji od innych określonych więźniów lub nawet w bardziej wyjątkowych okolicznościach od wszystkich więźniów i w ograniczeniu jego/jej kontaktu ze światem zewnętrznym. Powinno być ono jednak stosowane tylko wtedy, gdy istnieje realne ryzyko dla zarządzania wymiarem sprawiedliwości i musi być poddane gwarancjom wyliczonym w poniższym punkcie 57.

CPT uważa, że osadzenie w warunkach izolacyjnych nie powinno być nigdy wymierzone – albo być wymieralne w ramach decyzji danego sądu – jako część wyroku. W tym kontekście należy przypomnieć generalnie akceptowaną zasadę, że osadzenie sprawców przestępstw w więzieniu to kara, a nie, że osadza się ich w więzieniu, by otrzymali tam karę. Umieszczenie w więzieniu jest karą samą w sobie i potencjalnie niebezpieczne obciążenia wyroku więzienia, jako części kary są nie do zaakceptowania. Może okazać się konieczne umieszczenie skazanego w pojedynczej celi na jakiś czas, jednakże nałożenie tego reżimu powinno należeć do władz więzienia, a nie stanowić części katalogu sankcji karnych.

(b) *Osadzenie w pojedynczej celi jako sankcja dyscyplinarna*

Pozbawienie więźnia kontaktu z innymi więźniami może zostać nałożone na podstawie zwykłej procedury dyscyplinarnej określonej w prawie, jako najsurowsza kara dyscyplinarna. Uznając nieodzowne niebezpieczeństwo, jakie ta sankcja niesie, kraje określają maksymalny okres, przez który może być stosowana. Może on wynosić od kilku dni do miesiąca i dłużej. Niektóre kraje zezwalają dyrektorom więzień na stosowanie sankcji przez maksymalny okres z możliwością jego przedłużenia przez organ sądowy. Większość państw – ale nie wszystkie – zakazuje sekwencyjnych orzeczeń o stosowaniu pozbawienia wolności w pojedynczej celi.

Z powodu potencjalnych, bardzo szkodliwych skutków osadzenia w warunkach izolacyjnych CPT uważa że zasada proporcjonalności wymaga, by było ono stosowane jako kara dyscyplinarna jedynie w wyjątkowych przypadkach i na możliwie najkrótszy czas. W wielu państwach członkowskich występuje trend do obniżania maksymalnego możliwego czasu osadzenia w warunkach izolacyjnych jako kary. CPT uważa, że ten maksymalny okres nie powinien być dłuższy niż 14 dni za dany czyn, a najlepiej jeszcze krótszy³. Ponadto powinien istnieć zakaz sekwencyjnych orzeczeń dyscyplinarnych skutkujących nieprzerwanym okresem odbywania kary w warunkach izolacyjnych dłużej niż maksymalny dopuszczalny okres. Jakikolwiek przewinienia popełnione przez więźnia, które wydają się powodować surowsze sankcje powinny przejść przez wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych.

(c) *Administracyjne osadzenie w warunkach izolacyjnych dla celów prewencyjnych*

Prawo w większości krajów europejskich zezwala na administracyjne decyzje o osadzeniu w warunkach izolacyjnych więźniów, którzy spowodowali lub istnieje domniemanie, że spowodują poważną szkodę innym, bądź też stanowią bardzo poważne ryzyko dla bezpieczeństwa więzienia. Środek ten można stosować na tak krótko, jak kilka godzin, w przypadku jednostkowego incydentu, bądź nawet kilka lat, w sprawach dotyczących więźniów, którzy są uważani za szczególnie niebezpiecznych i cały czas stanowią bezpośrednie niebezpieczeństwo.

Jest to typ potencjalnie najdłużej trwającego odbywania kary w warunkach izolacyjnych i często z najmniejszą liczbą gwarancji proceduralnych. Dlatego też ważne jest, aby istniały zasady zapewniające, że nie jest on zbyt chętnie stosowany (np. jako natychmiastowa reakcja na każde naruszenie dyscypliny w czasie orzekania), zbyt szeroko, ani na zbyt długie okresy. Zatem gwarancje opisane w poniższym paragrafie 57 muszą być rygorystycznie przestrzegane.

(d) *Osadzenie w warunkach izolacyjnych dla celów ochronnych*

Każdy system więzienny posiada więźniów, którzy mogą wymagać ochrony przed innymi osadzonymi. Może to wynikać z charakteru popełnionych przez nich przestępstw, ich współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, walk między gangami, długów w więzieniu lub poza nim lub ogólnego narażenia na skrzywdzenie danej osoby. Podczas gdy większość więźniów może odbywać karę w ramach ogólnej populacji więziennej, ryzyko dla niektórych z nich jest takie, że więzienie może jedynie wykonywać swój obowiązek czuwania nad jednostkami poprzez odizolowanie ich od innych więźniów. Może to być dokonane na prośbę więźnia, bądź z inicjatywy zarządu więzienia, kiedy uzna to za konieczne. Bez względu na procedurę, faktem jest, że dla więźnia może być bardzo trudne wyjście spod tej ochrony na resztę odbywania kary – a może nawet kolejnych kar.

³ Maksymalny okres z pewnością powinien być krótszy w przypadku nieletnich.

Państwa mają obowiązek zapewnienia bezpiecznego otoczenia dla osadzonych w więzieniu i powinny próbować wypełnić ten obowiązek poprzez pozwolenie na jak najwięcej socjalnych interakcji między więźniami zgodnie z zachowaniem właściwego porządku. Uciekanie się do osadzenia w warunkach izolacyjnych powinno mieć miejsce jedynie w celu ochrony i kiedy nie ma absolutnie innego sposobu, by zapewnić bezpieczeństwo więźnia, o którego chodzi.

Decyzja o osadzeniu w warunkach izolacyjnych: procedury i zabezpieczenia

57. W celu zapewnienia, że osadzenie w warunkach izolacyjnych jest stosowane jedynie w wyjątkowych okolicznościach i na najkrótszy konieczny czas, każdy typ odosobnienia powinien mieć osobną procedurę stosowania oraz kontrolowania go. CPT przedstawia tu w zarysie to, co uważa za odpowiedni proces:

(a) Osadzenie w warunkach izolacyjnych jako element warunków tymczasowego aresztowania

Jak to już wskazano, osadzenie w warunkach izolacyjnych osób tymczasowo aresztowanych powinno być stosowane w sposób wstrzemięźliwy oraz wtedy, gdy istnieje bezpośredni dowód w konkretnej sprawie, że zachodzi poważne ryzyko dla administracji wymiaru sprawiedliwości jeśli osadzony, o którego chodzi przebywa z określonymi współwięźniami lub innymi więźniami w ogólności. Takie decyzje powinny zapadać jawnie w orzeczeniu wraz z tak pełnym uzasadnieniem, jak to tylko możliwe i podlegać odwołaniu każda z osobna. Powinny one być również poddawane częstej kontroli przez właściwy sąd, by zapewnić, że istnieje dalsza potrzeba trzymania aresztowanego w odosobnieniu.

(b) Osadzenie w warunkach izolacyjnych jako sankcja dyscyplinarna

Powód osadzenia w warunkach izolacyjnych jako kary i długość czasu na jaki jest ono zastosowane powinny być w pełni udokumentowane w aktach z rozprawy dyscyplinarnej. Takie akta powinny być dostępne dla wyższych funkcjonariuszy zarządzających i organów nadzorczych. Powinna też istnieć skuteczna procedura odwoławcza, w ramach której można ponownie rozpatrzyć stwierdzenie winy i/lub orzeczenie kary, w czasie, który pozwoli na ich zmianę w praktyce. Niezbędną okolicznością towarzyszącą jest dostępność porady prawnej dla osadzonych w takiej sytuacji.

Osadzeni poddani takiej karze powinni być codziennie odwiedzani przez dyrektora więzienia lub przez innego wyższego członka zarządu i należy zarządzić zakończenie kary w warunkach izolacyjnych, gdy wskazuje na to stan, czy zachowanie więźnia. Należy zachować akta z takich wizyt i związanych z nimi decyzji.

(c) Administracyjne osadzenie w warunkach izolacyjnych dla celów prewencyjnych

Może ono skutkować bardzo długotrwałym umieszczeniem w warunkach izolacyjnych, a decyzje administracyjne często nie określają czasu stosowania tego środka; oba te elementy zwiększają jego negatywne skutki. W konsekwencji istnieje potrzeba rygorystycznych kontroli. CPT uważa, że administracyjne osadzenie w warunkach izolacyjnych powinno być możliwe jedynie za zgodą większości wyższych rangą pracowników więzienia; jakiegokolwiek zastosowanie tego środka w sytuacji niecierpiącej zwłoki powinno być zgłoszone najwyższemu rangą pracownikowi na służbie natychmiast i poddane uwadze dyrektora więzienia najszybciej, jak tylko to będzie możliwe. Pełny pisemny raport powinien zostać złożony zanim pracownik, który podjął decyzję skończy służbę. Powinien on utrwalić powody decyzji i precyzować czas, w którym zastosowano środek, jak również pogląd osadzonego tak dalece, jak da się go ustalić. Powinien istnieć stały

dziennik i monitoring pierwszych godzin wszystkich spraw, a dana osoba powinna zostać zwolniona z odosobnienia tak szybko, jak tylko powód dla zastosowania tego środka zostanie usunięty. We wszystkich sprawach, w których stosuje się środek dłużej niż 24 godziny powinna istnieć pełna kontrola wszystkich aspektów sprawy pod kątem zniesienia tego środka, tak szybko, jak to będzie możliwe.

Jeżeli staje się jasne, że odosobnienie będzie potrzebne przez dłuższy czas, powinien zostać zaangażowany organ zewnętrzny w stosunku do więzienia, w którym znajduje się więzień, np. wyższy stopniem pracownik centrali. Powinno również istnieć prawo do odwołania się do niezależnego organu. Kiedy nakaz zostanie potwierdzony, powinna się odbyć pełna interdyscyplinarna narada, a więzień powinien zostać zaproszony do złożenia oświadczeń do tego organu. Głównym zadaniem dla ekipy kontrolującej jest ustalenie planu dla osadzonego pod kątem zajęcia się tymi problemami, które wymagają trzymania więźnia w warunkach izolacyjnych. Kontrola powinna też między innymi sprawdzić, czy niektóre z nałożonych na osadzonego restrykcji są ściśle konieczne – zatem może być możliwe zezwolenie na ograniczone obcowanie z wybranymi więźniami. Osadzony powinien otrzymać pisemną, uzasadnioną decyzję od organu przeprowadzającego kontrolę i wskazanie, jak można się od niej odwołać. Po podjęciu wstępnej decyzji, powinna nastąpić kolejna kontrola, co najmniej po pierwszym miesiącu, a następnie co najmniej co trzy miesiące, kiedy to postęp w stosunku do przyjętego planu może zostać oceniony oraz, jeśli to odpowiednie, można opracować nowy plan. Im dłużej dana osoba znajduje się w takiej sytuacji, tym bardziej staranna powinna być kontrola i tym więcej zasobów, w tym spoza więzienia, powinno się udostępnić w celu (re)integracji więźnia z główną społecznością więzienia. Osadzony powinien mieć prawo zwracać się o kontrolę w każdym czasie i do otrzymywania niezależnych raportów z takich kontroli. Dyrektor więzienia, czy też wyżsi rangą pracownicy więzienia powinni odwiedzać takich więźniów codziennie i zaznajamiać się z indywidualnymi programami. Personel medyczny powinien również przykładać szczególną uwagę do osadzonych w odosobnieniu.

(d) Osadzenie w warunkach izolacyjnych dla celów ochronnych

Sprawy „ochrony na własną prośbę” wywołują mniej kwestii od tych, które są zarządzane przez pracowników więzienia, ale również wymagają uwagi. CPT uważa, że najpierw należy wypróbować wszystkie alternatywy, w tym przenoszenie do innych więzień, czy to pojedynczego więźnia wymagającego ochrony, czy też więźniów powodujących problem, próby mediacji i nauki asertywności i trzeba też wyjaśnić więźniowi pełne konsekwencje decyzji o poddaniu się ochronie. Oczywiście prośba więźnia poddanego dobrowolnej ochronie o powrót do zwykłego trybu więziennego powinna być rozważona i zrealizowana, jeżeli może to być zrobione w bezpieczny sposób.

Ci, którzy zostali objęci ochroną wbrew swojej woli powinni mieć pełne prawo do głosu w dyskusji w kwestii tej decyzji i do zaproponowania alternatywnych rozwiązań. Powinni otrzymać pełne wyjaśnienie decyzji i mieć szansę do jej zakwestionowania na wyższym szczeblu. Decyzja powinna być regularnie kontrolowana, tak by odosobnienie mogło się zakończyć tak szybko, jak tylko nie będzie już konieczne.

Materialne warunki osadzenia w izolacji

58. Cele przeznaczone dla osadzonych w warunkach izolacyjnych powinny spełniać te same minimalne standardy, co te stosowane dla pozostałych więźniów. Powinny mieć zatem odpowiednie wymiary, dostęp do naturalnego i sztucznego światła (w obu przypadkach wystarczające do czytania) oraz mieć odpowiednie ogrzewanie i wentylację. Powinny być również wyposażone w środki służące do komunikacji z pracownikami więzienia. Należy też poczynić odpowiednie kroki, aby zapewnić więźniom zaspokajanie potrzeb fizjologicznych w godziwych warunkach w każdym czasie i umożliwić im korzystanie z prysznica przynajmniej tak często, jak więźniowie poddani zwykłemu reżimowi. Więźniowie osadzeni w warunkach izolacyjnych powinni mieć możliwość noszenia zwykłych więziennych ubrań, a jedzenie im dostarczane powinno być takie, jak zwykła więzienna dieta, w tym specjalna dieta, jeśli jest to wymagane. Jeśli chodzi o przestrzeń do ćwiczeń, to powinna ona być odpowiednio duża, by umożliwić im w sposób efektywny ćwiczenia i powinna zawierać pewne środki ochrony przed zewnętrznymi czynnikami.

59. Zbyt często delegacje CPT stwierdzają, że jeden lub więcej z tych podstawowych wymogów nie jest spełniany, w szczególności jeśli chodzi o więźniów osadzonych w warunkach izolacyjnych jako sankcji dyscyplinarnej. Przykładowo, cele przeznaczone dla tego typu odosobnienia są czasami umieszczone w piwnicach z nieodpowiednim dostępem do naturalnego światła i wentylacji i podatne na wilgoć. Nierzadko cele są zbyt małe, czasami mierzą od 3 do 4m²; w związku z tym CPT chce podkreślić, że każda cela poniżej 6m² powinna zostać wycofana z użycia, jako miejsce przebywania więźnia. Miejsca do ćwiczeń, z których korzystają więźniowie, są również często nieodpowiednie.

60. Jeśli chodzi o cele dla więźniów osadzonych w warunkach izolacyjnych w ramach kary, jest powszechną praktyką, że posiadają one ograniczoną liczbę mebli, które są często przytwierdzone do podłogi. Niemniej jednak takie cele powinny być wyposażone, jako minimum w stół, odpowiednie dzienne siedzenia (np. krzesło, ławka) oraz odpowiednie łóżko i pościel w nocy.

Jeśli chodzi o cele dla więźniów objętych innymi typami osadzenia w warunkach izolacyjnych, CPT uważa, że powinny być umeblowane w taki sam sposób, jak cele więźniów przebywających w zwykłych warunkach.

Reżimy osadzenia w warunkach izolacyjnych

61. Tak jak w przypadku wszystkich innych reżimów stosowanych wobec więźniów, należy przestrzegać zasadę, że więźniowie osadzeni w warunkach izolacyjnych nie powinni być poddawani dodatkowym restrykcjom, jeśli nie jest to konieczne dla ich bezpieczeństwa i prawidłowego osadzenia. Ponadto należy poczynić szczególne wysiłki, by poprawić reżim osadzonych w warunkach izolacyjnych długoterminowo, wymagających szczególnej uwagi, by zminimalizować szkody, jakie ten środek może u nich spowodować. Nie jest konieczne podejście „wszystko albo nic” do tej kwestii. Każda restrykcja powinna być zastosowana, jedynie gdy jest to właściwe ze względu na szacowane ryzyko dla bezpieczeństwa indywidualnego więźnia. Tak samo, jak już wskazano, powinno istnieć jasne rozróżnienie pomiędzy reżimami stosowanymi wobec osób osadzonych w warunkach izolacyjnych, mając na względzie dany typ tego odosobnienia.

(a) Więźniowie osadzeni w warunkach izolacyjnych jako element warunków tymczasowego aresztowania zarządzanego przez sąd powinni być traktowani, jak dalece to możliwe, jak inne tymczasowo aresztowane osoby, z zastosowaniem dodatkowych restrykcji tylko wtedy, gdy wyraźnie wymaga tego administracja wymiaru sprawiedliwości.

(b) Więźniowie osadzeni w warunkach izolacyjnych jako sankcja dyscyplinarna nigdy nie powinni być całkowicie pozbawieni kontaktów ze swoimi rodzinami, a inne restrykcje dotyczące takich kontaktów powinny być nakładane tylko wtedy, gdy przestępstwo wiąże się z takimi kontaktami. Nie powinno być ograniczeń w prawie dostępu do prawnika. Powinni być uprawnieni przynajmniej do jednej godziny dziennie ćwiczeń na świeżym powietrzu od pierwszego dnia umieszczenia w warunkach izolacyjnych i być zachęcani do takich ćwiczeń. Powinien być również dozwolony dostęp do rozsądnego wyboru materiałów do czytania (który nie powinien być ograniczony np. do tekstów religijnych). Jest niezwykle ważne, by zapewnić im stymulację do pomagania w utrzymaniu dobrej kondycji psychicznej.

(c) Więźniowie administracyjnie osadzeni w warunkach izolacyjnych dla celów prewencyjnych powinni mieć indywidualny plan, ukierunkowany na zajęcie się powodami zastosowania tego środka. Plan ten powinien starać się maksymalizować kontakty z innymi – najpierw z pracownikami, ale jak szybko to będzie możliwe, także z innymi właściwymi więźniami – i dostarczać taką ofertę aktywności, jak tylko to możliwe, by wypełnić dni. Powinna istnieć silna zachęta ze strony pracowników do brania udziału w zajęciach, a kontakt ze światem zewnętrznym powinien być ułatwiony. W okresie administracyjnego odosobnienia głównym celem powinno być przekonanie więźnia do ponownego przystosowania się do zwykłego reżimu.

(d) Jeśli chodzi o więźniów osadzonych w warunkach izolacyjnych dla celów ochronnych, należy uzyskać równowagę pomiędzy, z jednej strony potrzebą uniknięcia uczynienia tego rodzaju odosobnienia zbyt atrakcyjnym dla więźniów, a z drugiej strony minimalizacją restrykcji nałożonych na osoby, wobec których ten środek jest stosowany. Z pewnością od samego początku okresu odosobnienia należy podejmować kroki zmierzające do reintegracji danej osoby tak szybko, jak tylko to będzie możliwe; jeśli okaże się jasne, że istnieje potrzeba długotrwałej ochrony i żaden inny środek nie jest możliwy do zastosowania, należy kontynuować polepszanie reżimu. Należy poczynić specjalne starania w celu zidentyfikowania innych więźniów, z którymi dany więzień może bezpiecznie obcować i sytuacji, w których byłoby możliwe wyprowadzenie go z celi.

Rola personelu opieki zdrowotnej w warunkach izolacyjnych

62. Personel medyczny w więzieniach działa, jak lekarze rodzinni więźniów i zapewnienie pozytywnej relacji doktor-pacjent pomiędzy nimi jest ważnym czynnikiem w zabezpieczeniu zdrowia i dobrego samopoczucia więźniów. Jest jednak mało prawdopodobne, by praktyka lekarzy więziennych stwierdzających, czy więzień jest zdolny do odbywania kary w warunkach izolacyjnych (bądź też do innego typu odosobnienia stosowanego wbrew woli więźnia), promowała taką relację. Kwestia ta została zauważona w Rekomendacji Komitetu Ministrów Rec (2006) 2 w sprawie zrewidowania Europejskich Reguł Więziennych; w istocie, zasada ta w pierwotnej wersji Reguł obowiązywała lekarzy więziennych do zaświadczenia, że więźniowie są zdolni do odbywania kary, teraz jednak została uchylona. CPT uważa, że personel medyczny nigdy nie powinien brać udziału w jakiegokolwiek części procesu decyzyjnego skutkującego jakimkolwiek typem odosobnienia, z wyjątkiem tego zastosowanego z powodów medycznych.

63. Z drugiej strony personel medyczny powinien być bardzo uważny jeśli chodzi o sytuację wszystkich więźniów umieszczonych w warunkach izolacyjnych. Personel medyczny powinien być informowany o każdym zastosowaniu odosobnienia i powinien odwiedzać więźnia natychmiast po osadzeniu oraz później regularnie, co najmniej raz dziennie i służyć szybką pomocą medyczną, czy leczeniem, jeśli jest to wymagane. Personel medyczny powinien zgłaszać dyrektorowi więzienia każdy przypadek, kiedy zdrowie więźnia podlega poważnemu ryzyku w związku z umieszczeniem go w warunkach izolacyjnych.

Wnioski

64. Celem CPT w ustalaniu tych standardów jest zminimalizowanie stosowania odosobnienia w więzieniach, nie tylko z powodu psychicznych, somatycznych i socjalnych szkód, jakie może ono spowodować u więźniów, ale także z powodu stwarzania okazji do umyślnego złego traktowania. CPT uważa, że odosobnienie powinno być stosowane jedynie w wyjątkowych okolicznościach, jako środek ostateczny oraz na możliwie najkrótszy czas.

Więźniom poddawany odosobnieniu należy zapewnić godziwe warunki. Ponadto środek powinien obejmować minimum restrykcji odpowiadających celowi oraz zachowaniu osadzonego i zawsze powinny mu towarzyszyć wyczerpane wysiłki pracowników zmierzające do rozwiązania problemów leżących u podstaw jego zastosowania. Dokładniej, reżimy odosobnienia powinny być tak pozytywne, jak to tylko możliwe i ukierunkowane na czynniki, które spowodowały, że środek ten jest konieczny. Dodatkowo, w proces decyzyjny powinny być wbudowane prawne i praktyczne gwarancje związane z zastosowaniem tego środka i jego kontrolą.

Zapewnienie, że odosobnienie jest zawsze proporcjonalną reakcją na te trudne sytuacje w więzieniach będzie promowało pozytywną interakcję pomiędzy pracownikami a więźniami i ograniczało szkodę wyrządzaną tym osobom, które często znajdują się pośród najbardziej niespokojnych członków więziennej populacji.